

Ірина Чабан,

інженер-програміст

відділу обслуговування літературою

гуманітарного профілю

Автоматизоване робоче місце пункту запису читачів НБУВ

У статті йдеться про розробку і впровадження в експлуатацію автоматизованого робочого місця пункту запису читачів (АРМ ПЗЧ) НБУВ. Формулюються основні його можливості, розповідається про використання на пункті запису читачів НБУВ.

Нині є актуальним завданням створення інтегрованої автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС). Одна з проблем, розв'язаних у процесі створення системи, - розробка автоматизованого робочого місця пункту запису читачів, що було проведено згідно з вимогами співробітників пункту і забезпечило виконання цим АРМом необхідного й достатнього набору функцій відносно до необхідного й достатнього набору відомостей про читачів бібліотеки. АРМ ПЗЧ реалізовано на ПЕОМ IBM PC/AT з об'ємом оперативної пам'яті 640 Кб у середовищі операційної системи MS-DOS. Для реалізації АРМ ПЗЧ використані інформаційно-пошукова система CDS/ISIS, інтерфейс кінцевого користувача HEURISCO, призначений для роботи з підготовленими в системі CDS/ISIS базами даних, а також розроблені в ДПНТБ Росії програмні засоби, що розширюють можливості CDS/ISIS.

АРМ ПЗЧ забезпечує виконання таких основних функцій:

1) введення, редагування, зберігання, пошук, перегляд, друк і вилучення відомостей про читачів;

2) введення, редагування, зберігання, пошук, перегляд і вилучення інформації в списках, призначених для зберігання переліків допустимих значень визначених полів записів БД відомостей про читачів (БД ВЧ);

3) багаторазове використання одних і тих же номерів читацьких квитків для тимчасового запису студентів у бібліотеку;

4) друкування постійних, тимчасових і разових читацьких квитків із штриховими кодами, однозначно ідентифікуючими читачів бібліотеки;

5) гарантію достовірності інформації у БД ВЧ;

6) захист інформації від несанкціонованого доступу;

7) статистичний аналіз інформації;

8) контроль БД ВЧ на дублетність за паспортними даними читачів і за номерами читацьких квитків;

9) відновлення загубленої або зіпсованої інформації у БД ВЧ і в списках;

10) експорт інформації з БД ВЧ у файл стандартного формату ISO 2709 та імпорт інформації з файла стандартного формату ISO 2709 у БД ВЧ;

11) інформаційно-довідкові функції.

У БД ВЧ зберігається інформація про читачів бібліотеки (прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, паспортні дані, категорія читача, шифр його спеціальності, старий, новий і попередній номери читацьких квитків, адреса й телефон, відомості про освіту, місця роботи й навчання тощо).

До роботи з АРМ ПЗЧ допускаються тільки працівники бібліотеки, зареєстровані адміністратором БД ВЧ у файлі санкціонування доступу. АРМ ПЗЧ орієнтований на роботу користувачів-непрограмістів, а тому має простий інтерфейс і забезпечує реалізацію великої кількості інформаційно-довідкових функцій. При введенні та редагуванні відомостей про читачів робочий лист введення (РЛ) вибирається автоматично, тобто при введенні та редагуванні відомостей про читачів використовується не один РЛ, а для кожного запису БД ВЧ автоматично вибирається свій РЛ на основі таблиці відповідності категорій читачів і робочих листів. Допускається редагування відомостей про читачів як обраних за номерами записів БД ВЧ, так і знайдених у результаті пошуку з використанням мови запитів CDS/ISIS. При введенні та редагуванні полів записів БД ВЧ виконується синтаксичний контроль даних, що вводяться або редагуються, на відповідність типу поля, а при введенні полів типу шаблон - на відповідність заданому в таблиці визначення полів (ТВП) шаблону. При введенні та редагуванні деяких полів записів БД ВЧ користувачеві надається можливість вибирати значення для поля зі списку допустимих значень цього поля. Допускається як початкове завантаження інформації в списки до введення та редагування відомостей про читачів, так і завантаження та модифікація інформації в списках у про-

цесі введення або редагування відповідних полів записів БД ВЧ. В АРМ ПЗЧ використовуються такі списки: 1) нових і старих номерів постійних та тимчасових читацьких квитків згідно з категоріями читачів. Для тимчасових читацьких квитків у списках зберігаються дати закінчення їхньої дії; 2) категорій читачів - громадян України й читачів-іноземців; 3) шифрів спеціальностей читачів бібліотеки; 4) організацій, у яких працюють або вчаться читачі бібліотеки; 5) відповідностей нових і старих назв організацій, у яких працюють і вчаться читачі; 6) посад, які займають читачі; 7) освіти читачів; 8) країн; 9) філій бібліотеки; 10) співробітників бібліотеки, які дають дозвіл на запис читачів; 11) порушників бібліотечних правил.

Завдяки цим спискам зменшується кількість помилок при введенні, редагуванні та пошуку відомостей про читачів, скорочується час введення та редагування відомостей про них; економиться дисковий простір.

При введенні та редагуванні відомостей про читачів можна контролювати відомості на наявність у записах БД ВЧ обов'язкових даних (прізвищ читачів, номерів паспортів) і на дублетність (наявність у БД ВЧ кількох читачів зі збіжними паспортними даними чи номерами читацьких квитків). У кожному записі БД ВЧ зберігається прізвище співробітника бібліотеки, який ввів або останній відредагував запис. АРМ ПЗЧ дає змогу переглядати список номерів порожніх записів БД ВЧ з метою їх вилучення або введення у них відомостей про нових читачів.

Засоби пошуку АРМ ПЗЧ дають змогу:

1) виконувати пошук відомостей про читачів з використанням мови запитів CDS/ISIS;

2) виконувати пошук відомостей про читачів з використанням пошукових термінів зі словника термінів, пов'язаного зі всіма пошуковими полями записів БД ВЧ;

3) виконувати пошук відомостей про читачів з використанням пошукових термінів зі словників термінів, пов'язаних з певними пошуковими полями записів БД ВЧ;

4) виконувати пошук відомостей про читачів з використанням пошукових термінів зі списку відповідностей нових і старих назв організацій, у яких працюють чи вчаться читачі;

5) виконувати пошук відомостей про читачів з використанням пошуко-

вих робочих листів (ПРЛ), вибравши необхідний ПРЛ з меню;

6) переглядати й друкувати відомості з БД ВЧ, вибрані за номерами записів, і результати виконання пошукових запитів. При перегляді користувач може вибрати з меню необхідний формат виведення інформації;

7) зберігати на жорсткому магнітному диску й вилучати результати виконання пошукових запитів;

8) переглядати протокол виконаних пошукових запитів;

9) переглядати ТВП записів БД ВЧ;

10) знаходити мітку поля запису БД ВЧ за найменуванням поля;

11) знайомитися з інструкцією по веденню пошуку інформації в БД ВЧ.

Щоб забезпечити відновлення загубленої або зіпсованої інформації в БД ВЧ і списках у АРМ ПЗЧ включено засоби, які дозволяють: копіювати БД ВЧ і списки на дискети або на жорсткий магнітний диск; відновлювати БД ВЧ і списки з дискет або з жорсткого магнітного диска; копіювати відомості про окремих читачів на дискети в процесі введення або редагування цих відомостей.

Засоби АРМ ПЗЧ для відновлення загубленої чи зіпсованої інформації мають важливе значення у зв'язку з великим обсягом БД ВЧ і списків.

Засоби статистичного аналізу АРМ ПЗЧ дають змогу формувати статистичні розподіли відомостей про читачів бібліотеки за значеннями полів записів БД ВЧ. Результати статистичного аналізу БД ВЧ можуть бути використані для аналізу роботи бібліотеки й прийняття заходів, спрямованих на підвищення ефективності обслуговування читачів.

При виконанні всіх функцій АРМ ПЗЧ користувач може одержувати коротку контекстно-залежну інформацію про його можливості.

З квітня 1995 р. АРМ ПЗЧ запроваджено на пункті запису читачів НБУВ для обслуговування студентів. З квітня по серпень 1997 р. співробітники пункту ввели у БД ВЧ відомості про 4270 студентів, які були читачами НБУВ на 1 вересня 1995 р. Відтоді всі операції по обслуговуванню читачів-студентів проводяться з допомогою АРМ ПЗЧ. У 1995 і 1996 рр. було здійснено переєстрацію студентів. АРМ ПЗЧ застосовується для виконання операцій запису читачів-студентів у бібліотеку, продовження строків дії читацьких квитків і видачі дублікатів згублених. На даний час у БД ВЧ введено інформацію про

20 тис. читачів-студентів. У процесі експлуатації АРМ ПЗЧ співробітники пункту запису вводять і коригують інформацію в списках старих номерів тимчасових читацьких квитків студентів, у списку навчальних закладів та в списку читачів - порушників правил користування бібліотекою. АРМ ПЗЧ уможливорює багаторазове використання одних і тих же номерів читацьких квитків для тимчасового запису студентів у бібліотеку. Різноманітні засоби пошуку АРМ ПЗЧ дають змогу швидко знаходити у БД ВЧ відомості про читачів-студентів з використанням інформації з будь-яких полів записів БД ВЧ. У процесі введення і редагування відомостей про читачів-студентів проводиться контроль на дублетність та наявність у записах БД ВЧ обов'язкових даних. Для забезпечення збереження інформації у БД ВЧ і в списках послуговуються засобами АРМ ПЗЧ для відновлення загубленої чи зіпсованої інформації. Проводиться статистичний аналіз відомостей про читачів-студентів за шифром спеціальності, курсом, місцем навчання та ін. Із запровадженням АРМ ПЗЧ стало зайвим ведення контрольних реєстраційних книг і щоденної статистики. Розробка і впровадження в експлуатацію АРМ ПЗЧ, наповнення БД ВЧ відомостями про всіх читачів бібліотеки дозволить у майбутньому перейти до створення і використання у НБУВ підсистеми книговидачі, яка працюватиме з електронним каталогом та БД ВЧ й істотно підвищить ефективність обслуговування.